

ΒΙΟ-ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΚΑ ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ο καθηγητής Βάλτερ Πούχνερ γεννήθηκε στη Βιέννη και σπούδασε θεατρολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της.¹ Κατά τη διάρκεια των σπουδών του παρακολούθησε συστηματικά μαθήματα αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής φιλολογίας, από τους κορυφαίους επιστήμονες Lesky και Hunger, αντίστοιχα (Μερακλής 1993: 132). Από πολύ νωρίς επέλεξε να ασχοληθεί με το λαϊκό θέατρο της Βαλκανικής και εστίασε την προσοχή του στην Ελλάδα, συγγράφοντας τη διδακτορική διατριβή του για το νεοελληνικό θέατρο σκιών, το 1972 (Puchner 1975). Στη συνέχεια ξεκίνησε τη συστηματική μελέτη των σύγχρονων ελληνικών λαϊκών δρωμένων, που κατέληξε στην επί υφηγεσία διατριβή του, με θέμα *Εθιμικά φαινόμενα στο ελληνικό εορτολόγιο και οι σχέσεις τους με το λαϊκό θέατρο. Θεατρολογικές – λαογραφικές μελέτες για τον νοτιο-βαλκανικό-Μεσογειακό λαϊκό πολιτισμό* (στα γερμανικά, Puchner 1977). Η εργασία αυτή προεικονίζει, θα λέγαμε, τη μετέπειτα επιστημονική πορεία του Βάλτερ Πούχνερ, συνοψίζοντας τις αναζητήσεις και τις μεθοδολογικές του προσεγγίσεις. Συνδυάζει τη μελέτη του θεάτρου με αυτήν του λαϊκού πολιτισμού και οριοθετεί τον χώρο, στον οποίο κινούνται γενικά και οι μεταγενέστερες μελέτες του: τον χώρο, δηλαδή, της Βαλκανικής, της νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου, αλλά και το πλαίσιο της Ορθοδοξίας. Εξάλλου, ο Πούχνερ ευτύχησε να έχει ως καθηγητές που επέβλεπαν την έρευνά του, τους Leopold Schmidt και Franz Kretzenbacher, κορυφαίους εκπροσώπους της *Ethnologia Europaea*, στους οποίους και έχει αφιερώσει τους δύο τόμους της Συγκριτικής Λαογραφίας που πρόσφατα εξέδωσε (Μερακλής 1993: 133· Πούχνερ 2009α: 10· και Πούχνερ 2009δ).

1. Ευχαριστώ και εντύπως τον Τομέα Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας, και ιδιαίτερα τον Καθηγητή Λαογραφίας, Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, για την τιμητική ανάθεση σε μένα να παρουσιάσω τον ομιλητή της Δεύτερης Ετήσιας Σεμιναριακής Διάλεξης Λαογραφίας, Καθηγητή Θεατρολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Α' Αντιπρόεδρο της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Βάλτερ Πούχνερ.

Από το 1973 ο Βάλτερ Πούχνερ εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, όπου άρχισε τη συγκέντρωση υλικού για την επί υφηγεσία μελέτη, αλλά και για μεταγενέστερες εργασίες του, εντρυφώντας στα Αρχεία του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας. Τότε άρχισε να συναναστρέφεται επιφανείς Έλληνες λαογράφους της εποχής, όπως τον Γεώργιο Μέγα, τον Δημήτριο Λουκάτο και τον Μιχάλη Μερακλή. Κι ενώ ξεκίνησε την πανεπιστημιακή του σταδιοδρομία στη Βιέννη, συνέχισε την επιστημονική του προσφορά στην Ελλάδα, διδάσκοντας επί δώδεκα χρόνια ιστορία θεάτρου στη Φιλοσοφική Σχολή Κρήτης και από το 1989 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στην αρχή στο Τμήμα Φιλολογίας, και από το 1991 στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών. Από το 1985 έως σήμερα έχει διδάξει ως επισκέπτης καθηγητής σε σημαντικά πανεπιστημιακά ιδρύματα της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και έχει συμμετάσχει σε πολλά επιστημονικά συνέδρια.

Είναι πολύ δύσκολο ν' αναφερθώ, έστω και δειγματοληπτικά, στις επιστημονικές μελέτες του Βάλτερ Πούχνερ, οι οποίες αριθμούν εκατοντάδες. Οι μελέτες αυτές είναι πρωταρχικά θεατρολογικού περιεχομένου, για θέματα του ελληνικού και του βαλκανικού θεάτρου, καθώς και της θεωρίας του θεάτρου και του δράματος, αλλά και λαογραφικού περιεχομένου. Σημαντικό μέρος της επιστημονικής προσφοράς του Βάλτερ Πούχνερ, εξάλλου, αποτελούν οι πολυάριθμες βιβλιοκρισίες του. Παρουσιάζει συστηματικά σε έγκριτα λαογραφικά και εθνολογικά περιοδικά της Αυστρίας, της Γερμανίας, της Ελβετίας, αλλά και της Ιαπωνίας και της Αμερικής, εργασίες που αφορούν τον ελληνικό λαϊκό πολιτισμό, ενώ αντίστροφα, παρουσιάζει ξενόγλωσσες μελέτες σε ελληνικά επιστημονικά περιοδικά, διευκολύνοντας έτσι την κυκλοφορία της γνώσης που αφορά στο πεδίο του λαϊκού πολιτισμού (Πούχνερ 2006). Είναι και αυτή μια όψη της διδακτικής προσφοράς του Βάλτερ Πούχνερ, μαζί με το γενικότερο συγγραφικό του έργο, το οποίο διακρίνεται για τον πλούτο της βιβλιογραφίας του στα θέματα τα οποία πραγματεύεται.²

Το 2007, συνάδελφοι και φίλοι επιστήμονες, τίμησαν τον Βάλτερ Πούχνερ για την προσφορά του στην επιστήμη με την έκδοση ειδικού τόμου με τον τίτλο *Στέφανος*, επιμελημένου από τον Ιωσήφ Βιβιλάκη (Βιβιλάκης 2007). Στον

2. Το 2007, με αφορμή τη συμπλήρωση των 60 χρόνων του, ο Βάλτερ Πούχνερ εξέδωσε έναν ογκώδη τόμο που περιλαμβάνει τόσο τη βιβλιογράφηση όλων των επιστημονικών δημοσιευμάτων του: βιβλίων, επιστημονικών μελετών και άρθρων, βιβλιοκρισιών και βιβλιοπαρουσιάσεων (σύνολο δημοσιευμάτων έως το τέλος του 2005: 1221). Η βιβλιογραφική αυτή μελέτη επεκτείνεται στο θέμα της πρόσληψης και της απήχησης του έργου του Πούχνερ στο διεθνές επιστημονικό κοινό, αφού βιβλιογραφούνται και κρίσεις, αλλά και απλές αναφορές στα έργα του (Πούχνερ 2007).

χαιρετισμό του στον τόμο, ο Ακαδημαϊκός και συνάδελφός του στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Σπύρος Ευαγγελάτος, σημειώνει την τεράστια ποικιλία θεμάτων που διακρίνει τις μελέτες του Πούχνερ: «κρητικό θέατρο, επτανησιακό, θρησκευτικό αιγαιοπελαγίτικο θέατρο, παραδουνάβιες ηγεμονίες, Διαφωτισμός, 19^{ος} αιώνας, 20^{ος} αιώνας, εντελώς σύγχρονη δραματολογία» (Ευαγγελάτος 2007). Είχε ήδη εκλεγεί ως αντεπιστέλλον μέλος στην Αυστριακή Ακαδημία Επιστημών στη Βιέννη το 1994, ενώ το 2001 παρασημοφορήθηκε από τον Πρόεδρο της Αυστρίας με την ανώτατη διάκριση του Αυστριακού Σταυρού Τιμής για την Επιστήμη και την Τέχνη. Αλλά και η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, της οποίας είναι μέλος από το 1979, με πλούσια συνεργασία στους τόμους του επιστημονικού περιοδικού της, *Λαογραφία*, τίμησε τον Βάλτερ Πούχνερ σε ειδική εκδήλωση στις 23.11.1992, με εισηγήσεις από τους Δημήτριο Λουκάτο και Μιχάλη Μερακλή και με ομιλία από τον ίδιο τον τιμώμενο (Τιμητική Εκδήλωση 1993· Λουκάτος 1993· Μερακλής 1993· Πούχνερ 1993). Η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία, της οποίας ο Πούχνερ είναι Αντιπρόεδρος Α' από το 2002, έχει, εξάλλου, εκδώσει αυτοτελώς και δύο μελέτες του: Το γνωστό βιβλίο, *Θεωρία του Λαϊκού Θεάτρου: Κριτικές παρατηρήσεις στο γενετικό κώδικα της θεατρικής συμπεριφοράς του ανθρώπου* (Πούχνερ 1985) και τα *Βυζαντινά θέματα της Ελληνικής Λαογραφίας: Η Ρωμαϊκή Γιορτή των Ρόδων στη Βαλκανική Χερσόνησο. Βυζαντινός Οιδίπους, Μεσαιωνικός Ιούδας (ΑαTh 931). Έτυμον και έθιμον: Τρεις περιπτώσεις* (Πούχνερ 1994).

Πρόσφατα, ο Βάλτερ Πούχνερ επιδόθηκε στην συνολική έκδοση του έργου του που αφορά στη Λαογραφία. Ήδη έχουν εκδοθεί τρεις τόμοι από τις εκδόσεις Αρμός το 2009, ενώ ο ίδιος ο συγγραφέας τους έχει προαναγγείλει την έκδοση και άλλων, για την Ιστορική και Κοινωνιολογική Λαογραφία, για Παραμυθολογικές μελέτες και για την Εφαρμοσμένη Λαογραφία (για τον λαϊκό πολιτισμό σε επιστήμες και τέχνες, δηλαδή). Επειδή η Δεύτερη Σεμιναριακή Διάλεξη Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (19.05.2010) του Βάλτερ Πούχνερ αφορά τη συγκριτική μεθοδολογία στην εθνολογική και λαογραφική έρευνα, θέμα το οποίο πραγματεύεται στα πρόσφατα αυτά βιβλία του, θα κάνω μια σύντομη αναφορά σε αυτά. Ο πρώτος, πολυσέλιδος (691 σελίδων) τόμος τιτλοφορείται *Θεωρητική Λαογραφία. Έννοιες – Μέθοδοι – Θεματικές* και στοχεύει να θέσει το μεθοδολογικό και θεματολογικό πλαίσιο εντός του οποίου θα κινηθούν και οι επόμενοι τόμοι. Ο δεύτερος τόμος της σειράς έχει τον τίτλο *Συγκριτική Λαογραφία Α: Έθιμα και Τραγούδια της Μεσογείου και της Βαλκανικής*, ενώ ο τρίτος τιτλοφορείται: *Συγκριτική Λαογραφία Β: Δημώδη Βιβλία και Λαϊκά Θεάματα στη Χερσόνησο του Αίμου*.

Στον Πρόλογο του δεύτερου τόμου της σειράς, η σημασία της συγκριτικής προσέγγισης στη Λαογραφία συνοψίζεται στην εξής περιεκτική δήλωση του συγγραφέα: «Η σημασία της συγκριτικής μεθοδολογίας για τη Λαογραφία εί-

ναι θεμελιώδης: δεν αρκείται μόνο στην υπέρβαση των εθνικών παραδόσεων της έρευνας και των συνόρων ενός μονοδιάστατου και ενιαίου γλωσσικού πεδίου ή μιας κρατικής οντότητας, αλλά εστιάζει στη σφαιρική ανάλυση ενός συγκεκριμένου πολιτισμού ή πολιτισμικού φαινομένου και αποβλέπει στη σύμπραξη διαφόρων μεθοδολογιών, στρατηγικών προσεγγίσεων και επιστημονικών ειδικοτήσεων, ώστε να επιτύχει την πολυπρισματική εκείνη συνθετότητα, η οποία είναι το τελικό ζητούμενο της λαογραφικής έρευνας» (Πούχνερ 2009 β: 11). Στον τόμο περιλαμβάνονται οι ακόλουθες μελέτες, κάποιες (ξανα)γραμμένες για τις ανάγκες του τόμου: «Διαπόμπευση και θάνατος του Ιούδα Ισκαριώτη. Ένα μεσογει-ακό έθιμο»· «Lazarus redivivus. Θρησκευτικό τραγούδι και ανοιξιάτικος αγερ-μός στη Νοτιοανατολική Ευρώπη»· «Το κορίτσι της βροχής. Η παρακλήση για τον τερματισμό της ανομβρίας στην ορθόδοξη παράδοση και τον λαϊκό πολιτι-σμό»· «Δικαστές και δικαστήρια του καρναβαλιού. Από τα Καρπάθια στον Ψη-λορείτη και από τα Απένινα στον Καύκασο»· και «Εκστατικοί χοροί στη Χερσό-νησο του Αίμου. Padalice - Călușarii – Αναστενάρια». Όπως σημειώνει ο συγ-γραφέας, τα μελετήματα αυτά «αντιλαμβάνονται τον χώρο της Μεσογείου και της Βαλκανικής ως, εν μέρει, ενιαίο πολιτισμικό χώρο ... ενώ κινούνται βασικά στον χώρο της Ορθοδοξίας» (Πούχνερ 2009 β: 12). Στον Β' τόμο της Συγκριτι-κής Λαογραφίας, εξάλλου, στο μελέτημά του για τα «Δημώδη βιβλία και λαϊκά αναγνώσματα. Δρόμοι της πρόσληψης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», κινείται στον ίδιο χώρο, αλλά διερευνά τη χαρτογράφηση της διάδοσης και της πρόσλη-ψης αναγνωστικού υλικού από τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα, εστιάζοντας στον διαμεσολαβητικό ρόλο της ιστορικής διασποράς των Ελλήνων στη μεταφορά των βιβλίων από τη Δύση στην Ανατολική Βαλκανική και στους ορθόδοξους λαούς, Ρουμάνους και Βουλγάρους (Πούχνερ 2009 γ: 12).

Θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την Ελληνική Λαογραφία σαν ένα ποτά-μι που δέχεται στο πέρασμά του πολλά νερά από ρυάκια, ακόμη και χειμάρρους, που ενώνονται μαζί του. Από τον θεμελιωτή της, το Νικόλαο Πολίτη, μέχρι τους σημερινούς της θεράποντες, οι επιστήμονες που ασχολήθηκαν με τη Λαογραφία επηρεάστηκαν από διάφορες σχολές και μεθοδολογίες και εφάρμοσαν διάφορες προσεγγίσεις στην ανάλυση του υλικού τους, ανάλογα με την παιδεία, αλλά και την προδιάθεση, του καθενός. Η διεπιστημονική προσέγγιση είναι το ζητούμε-νο, ιδιαίτερα σήμερα, με την μεγάλη κινητικότητα των ανθρώπων και της γνώ-σης. Το έργο του Βάλτερ Πούχνερ αναδεικνύει τις δυνατότητες της συγκριτικής προσέγγισης του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, και μάλιστα σε δια-βαλκανικό και δι-ορθόδοξο πλαίσιο, για την πληρέστερη κατανόηση και γνώση των πολι-τισμών αυτού του χώρου, αλλά και για την συνακόλουθη συνεργασία των λαών της Βαλκανικής μεταξύ τους. Αυτή είναι μια χρήσιμη και καρποφόρα προσέγ-γιση της ελληνικής Λαογραφίας, αν και όχι η μοναδική, όπως άλλωστε δέχεται και ο ίδιος ο Πούχνερ. Του εύχομαι να έχει υγεία και μεράκι για την ολοκλήρω-

ση της έκδοσης και των υπόλοιπων τόμων της σειράς που έχει προγραμματίσει. Τους αναμένουμε με ενδιαφέρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βιβιλάκης, Ι. (επιμ.), *Στέφανος. Τιμητική προσφορά στον Βάλτερ Πούχνερ*, Παράβασις: Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών. Μελετήματα [5], εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2007.
- Ευαγγελάτος, Σπ. Α., «Χαιρετισμός στον Βάλτερ Πούχνερ», στο Βιβιλάκης, Ι. (επιμ.), *Στέφανος. Τιμητική προσφορά στον Βάλτερ Πούχνερ*, Παράβασις: Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών. Μελετήματα [5], εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2007, σ. 19-20.
- Λουκάτος, Δ. Σ., «Πώς ε γνώρισα και συνεργάστηκα με τον Βάλτερ Πούχνερ (προλόγισμα «σημειωτικό»)», *Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* 36 (1990-1992), Αθήναι 1993, σ. 130-131.
- Μερακλής, Μ. Γ., «Χαιρετισμός σ' έναν φίλο της Εταιρείας», *Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* 36 (1990-1992), Αθήναι 1993, σ. 132-134.
- Puchner, W., *Das neugriechische Schattentheater Karagiozis*, München, Institut für Byzantinistik und Neugriechische Philologie der Universität München 1975 (Miscellanea Byzantina Monacensia 21).
- Puchner, W., *Brauchtumserscheinungen im griechischen Jahreslauf und ihre Beziehungen zum Volkstheater. Theaterwissenschaftlich – volkskundliche Querschnittstudien zur südbalkan – mediterranen Volkskultur*, Selbstverlag des Österreichischen Museums für Volkskunde, Wien 1977 (Verröfentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde, Band XVIII).
- Πούχνερ, Β., *Θεωρία του Λαϊκού Θεάτρου: Κριτικές παρατηρήσεις στο γενετικό κώδικα της θεατρικής συμπεριφοράς του ανθρώπου*, Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Παράρτημα 9, Αθήνα 1985.
- Πούχνερ, Β., «Σύγχρονοι προβληματισμοί για τα λαογραφικά μουσεία της Ευρώπης (η περίπτωση της Αυστρίας)», *Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* 36 (1990-1992), Αθήναι 1993, σ.135-144.
- Πούχνερ, Β., *Βυζαντινά θέματα της Ελληνικής Λαογραφίας: Η Ρωμαϊκή Γιορτή των Ρόδων στη Βαλκανική Χερσόνησο. Βυζαντινός Οιδίπους, Μεσαιωνικός Ιούδας (AaTh 931). Έτυμον και έθιμον: Τρεις περιπτώσεις*, Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας, Παράρτημα 11, Αθήνα 1994.
- Πούχνερ, Β., «Βιβλιοκρισίες και βιβλιοπαρουσιάσεις για τον ελληνικό λαϊκό πο-

- λιτισμό σε ξένα επιστημονικά περιοδικά», *Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* 40 (2004-2006), Αθήναι 2006, σ. 473-543.
- Πούχνερ, Β., *Βίος και έργο: Βιογραφικά, δημοσιεύματα, αναφορές, ευρετήρια, αναλύσεις και πρόσληψη. Βιβλιογραφικό δοκίμιο, Παράβασις: Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών. Παράρτημα – Βιβλιογραφία* [1], εκδόσεις Ergo, Αθήνα 2007.
- Πούχνερ, Β. [Πούχνερ 2009 α], *Θεωρητική Λαογραφία. Έννοιες – Μέθοδοι – Θεματικές*, Σειρά: Λαογραφία 1, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2009.
- Πούχνερ, Β. [Πούχνερ 2009 β], *Συγκριτική Λαογραφία Α': Έθιμα και Τραγούδια της Μεσογείου και της Βαλκανικής*, Σειρά: Λαογραφία 2, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2009.
- Πούχνερ, Β. [Πούχνερ 2009 γ], *Συγκριτική Λαογραφία Β': Δημώδη Βιβλία και Λαϊκά Θεάματα στη Χερσόνησο του Αίμου*, Σειρά: Λαογραφία 3, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2009.
- Πούχνερ, Β. [Πούχνερ 2009 δ], «Leopold Kretzenbacher (1912-2007)», *Νεκρολογία, Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* 41 (2007-2009), Αθήναι 2009, σ. 843-854.
- «Τιμητική Εκδήλωση για τον Καθηγητή Βάλτερ Πούχνερ: 23.11.1992», *Λαογραφία: Δελτίον της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας* 36 (1990-1992), Αθήναι 1993, σ. 9.